

Opcat-inspektion av Kriminalvården, anstalten Visby, den 27 och 28 juni 2018

JO:s uttalande i korthet: I en utredning av Kriminalvården har man kommit fram till att anstalten Visby måste stängas permanent. Den åtgärden skulle enligt myndigheten leda till att häktet Visbys lokaler kan utökas. På så sätt skulle häktet kunna erbjuda de intagna isoleringsbrytande aktiviteter. JO anser att det är mycket angeläget att Kriminalvården omedelbart vidtar de åtgärder som krävs för att häktet ska få tillgång till mer ändamålsenliga lokaler. Ett första steg i en sådan process bör vara att stänga anstalten (se protokoll dnr 4139-2018).

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning genomförde föredraganden Eva Fridén tillsammans med föredraganden Ellen Ringqvist (protokollförare) den 27 och 28 juni 2018 en förannämld inspektion av Kriminalvården, anstalten Visby. Vid samma tillfälle genomfördes en inspektion av Kriminalvården, häktet Visby (dnr 4139-2018).

JO:s medarbetare togs emot av anstaltschefen AA och tf. kriminalvårdsinspektören BB. Anstaltschefen redogjorde för förhållandena i anstalten, de förändringar som skett sedan JO:s senaste inspektion och förhållandena för de intagna under transport. Därefter förevisades anstaltens lokaler. JO:s medarbetare samtalande med några av de anställda.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid redogörelsen deltog anstaltschefen och tf. kriminalvårdsinspektören. Iakttagelser som rör transporter av intagna redovisas i protokollet efter inspektionen av häktet Visby.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Tidigare inspektioner av anstalten Visby

Inspektionen 2013

Anstalten inspekterades i juni 2013 (dnr 2768-2013). Dåvarande chefsJO Elisabet Fura konstaterade bl.a. att lokalerna var förhållandevis små, att möjligheterna till sysselsättning för de intagna var begränsade och att anstalten själv ifrågasatte lämpligheten av placeringar där av intagna för längre tid än ett år. ChefsJO uttalade efter inspektionen bl.a. följande:

Det är angeläget att Kriminalvården vid överväganden i fråga om anstaltsplacering gör en noggrann bedömning av den intagnes behov och om placeringen i sig kan få negativa följder för den intagne. Vid placering i anstalten Visby är detta särskilt viktigt eftersom det inte finns någon möjlighet till differentiering av de intagna under vistelsen där. Det är även angeläget att anstalten ser till att utbudet av aktiviteter för intagna utökas, inte minst möjligheterna till meningsfull organiserad sysselsättning.

Vid inspektionen uppmärksammades även brister i ljusinsläpp på anstalten eftersom ett insynsskydd var monterat utanför anstaltens fönster för att förhindra insyn i polishuset. Situationen hade tidigare uppmärksammats efter en JO-anmälan redan 2004 (JO 2006/07 s. 136).

Inspektionen 2016

En uppföljande inspektion av anstalten Visby genomfördes i november 2016 (dnr 6621-2016). ChefsJO Elisabeth Rynning konstaterade bl.a. att anstalten alltfjämt hade brist på meningsfull sysselsättning för de intagna och att lokalernas utformning medförde en högre grad av begränsning och kontroll av de intagna än vad som var nödvändigt med hänsyn till säkerheten. ChefsJO anslöt sig till anstaltsledningens uppfattning att det inte är lämpligt att bedriva anstaltsverksamhet i lokalerna under dessa förhållanden. Med hänsyn till de tidigare JO-uttalanden som gjordes i anslutning till inspektionen 2013 (dnr 2768-2013) fann chefsJO att det under de rådande förhållandena var oacceptabelt att Kriminalvården alltfjämt bedrev anstaltsverksamhet i lokalerna. Kriminalvården uppmanades att återkomma med en redogörelse för vilka åtgärder myndigheten hade vidtagit eller avsåg att vidta med anledning av vad som hade kommit fram.

Vid inspektionen uppmärksammades även att det inte var möjligt att se ut över anstaltens omgivning från den stora rastgården och att de intagna inte fick kuvert att lägga sina besöksblanketter till sjuksköterskan (s.k. systerlappar) i.

Efter inspektionen uppgav anstalten att insynsskyddet hade tagits bort.

Kriminalvårdens återrapportering efter JO:s uttalanden 2016

Kriminalvården medgav i sin återrapportering att lokalförhållandena delvis var bristfälliga. Myndigheten uppgav vidare att det hade inletts en process för att hantera bristerna. Kriminalvårdens region Öst hade fått ett uppdrag att utreda olika handlingsalternativ och ambitionen för utredningen var att anstaltsplatserna i Visby över tid skulle avvecklas permanent. I uppdraget ingick också att utreda förutsättningarna för att i stället bedriva häktesverksamhet i anstaltslokalerna.

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning.

lakttagelser

Organisation av anstalten

Storlek och beläggning

Anstalten Visby tillhör Kriminalvårdens region Öst, verksamhetsområde Gotland och den är samlokaliserad med Polismyndigheten i Visby. Anstalten delar lokaler med häktet Visby, men de intagna i anstalten och häktet hålls åtskilda från varandra. Anstalten har 5 normalplatser i säkerhetsklass 2.

Tidigare har intagna som är dömda till långa fängelsestraff och som har behov av en hög skyddsnivå, eller som hålls avskilda enligt 6 kap. 7 § fängelselagen (2010:610), blivit placerade i anstalten. Sedan hösten 2017 har Kriminalvården valt att placera intagna som är dömda till betydligt kortare fängelsestraff (ca 2–8 månader).

Vid tiden för inspektionen var anstalten sommarstängd (18 juni–2 september 2018). De intagna som skrevs ut från anstalten före stängningen hade avtjänat sina straff. Anstalten hade också varit sommarstängd 2017.

Bemannings och kompetens

Anstalten delar personal med häktet. Sedan 2016 har antalet tjänster utökats med en kriminalvårdsinspektör och två kriminalvårdare med särskilt uppdrag riktat mot sysselsättning. Därutöver har anstalten och häktet numera ett vakthavande befäl på plats dygnet runt. Antalet vakthavande befäl har fördubblats.

Uppföljning av inspektionen 2016

Region Östs utredning av handlingsalternativ för anstalten och häktet i Visby

Region Öst redovisade sitt uppdrag för Kriminalvårdens anstalts- och häktesledning hösten 2017. Av redovisningen framgår bl.a. att det inte finns förutsättningar att bedriva en långsiktigt bra anstaltsverksamhet i de nuvarande

lokalerna. En permanent stängning av anstaltsplatserna skulle ge förutsättningar för att utveckla häktesverksamheten.¹

I samband med inspektionen uppgav anstaltsledningen att det inte har fattats något beslut om fortsatt inriktning i frågan.

Lämpligheten att bedriva anstaltsverksamhet i lokalerna

Anstaltschefen framhöll att hon ville förtydliga att hennes uppfattning, nu och även 2016, är att det går att bedriva anstaltsverksamhet i de nuvarande lokalerna. Anstalten är dock inte lämplig för den klientel som före hösten 2017 placerades i anstalten, dvs. intagna med långa fängelsestraff och som blir kvar under lång tid på grund av att det är svårt att placera om dem till andra anstalter.

Sysselsättning

Alla intagna i anstalten har sex timmars schemalagd sysselsättning varje vardag. Den omfattar programverksamhet, studier, självförvaltning, verkstad, städ och tvätt. Det finns ett Lärcentrum i anstalten men ingen lärare. Det planeras att en lärare ska vara tillgänglig på distans för de intagna som vill studera. Ingen intagen har studerat under 2018. I verkstaden gjuter de intagna bl.a. pallar och krukor i betong till försäljning. Anstalten har sedan 2016 ett uppdrag att ta hand om Polismyndighetens tvätt på Gotland. Tvättuppdraget motsvarar ca fyra timmars arbete varje vardag.

Personal uppgav i samtal med JO:s medarbetare att tjänsterna som kriminalvårdare med särskilt uppdrag riktat mot sysselsättning infördes bl.a. för att personal inte ska arbeta ensam med de intagna i framför allt anstalten. De aktiviteter som har genomförts med de intagna dokumenteras. Däremot dokumenteras det inte om en intagen har tackat nej till en erbjuden aktivitet.

Ljusinsläpp i anstaltens lokaler och utsikt över anstaltens omgivning

JO:s medarbetare noterade att den konstruktion som förhindrade insyn över polishuset och som medförde bristande ljusinsläppet i anstaltens lokaler numera är flyttad. Vidare noterades att dagsljus kommer in i anstalten genom fönstren och att det går att se ut på omgivningen genom fönstren.

Från den stora rastgården går det numera att se ut över omgivningarna.

¹ Se Utredning handlingsalternativ gällande anstalten och häktet Visby, 2017-08-21, dnr 2017-11170-2, s. 1 och 5.

Det har inte skett någon förändring i hur de intagna tar sig upp till rastgårdarna (se protokoll dnr 2768-2013, s. 4). I region Östs utredning om handlingsalternativ för anstalten och häktet Visby anges att det vore önskvärt med en hiss som går hela vägen upp från Polismyndighetens lokaler till rastgårdarna på taket.²

Övriga förändringar

Alla intagna får numera kuvert till systerlapparna.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. Representanterna för anstalten kommenterade enligt följande:

Det bör inte placeras intagna med långa fängelsestraff i en liten anstalt som anstalten Visby. Om intagna med långa fängelsestraff placeras i anstalten måste det finnas en planering för fortsatta placeringar i andra anstalter. Anstalten har gått från att ha varit ett verksamhetsställe som tagit emot ”långtidare” och ”skyddsvärda” intagna, till att sedan sommaren 2017 ta emot ”korttidare”. Ett fängelsestraff om ett par månader är mer rimlig tid att avtjäna i anstalten, eftersom det finns begränsade utrymmen och möjligheter för sysselsättning.

Personalen arbetar kontinuerligt med bemötandefrågor och med frågor om hur uppgifter om intagna ska behandlas inom anstalten.

Anstaltspersonalen ser till att ansvaret för tvättuppdraget åt Polismyndigheten fördelas mellan de intagna. Anstalten får en viss ersättning av Polismyndigheten men det finns inget vinstkrav. När det gäller självförvaltningen behöver personalen vara med och planera för att det t.ex. ska bli en varierad kost.

Representanterna för anstalten uttryckte att det vore bra att få ett besked om inriktningen för den framtida verksamheten i anstalten.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justeras den 14 december 2018

Eva Fridén

² Se Utredning handlingsalternativ gällande anstalten och häktet Visby, 2017-08-21, dnr 2017-11170-2, s. 7.

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden:

Sedan JO:s inspektion 2016 har det skett vissa förändringar av anstaltslokalerna avseende en rastgård. Dessa påverkar dock inte det grundläggande problemet att lokalerna är allt för små för att det ska vara möjligt att bedriva en ändamålsenlig anstaltverksamhet där. Denna uppfattning delas av Kriminalvården som för drygt ett år sedan kom fram till slutsatsen att anstalten borde stängas permanent.

Av betydelse i sammanhanget är även förhållandena i häktet Visby, som är inrymt i samma byggnad som anstalten. Sverige har sedan en lång tid tillbaka fått ta emot internationell kritik för det utbredda användandet av restriktioner i förhållande till häktade. Efter ett besök 2015 uppmanade Europarådets kommitté mot tortyr (The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) Sverige att radikalt förbättra förutsättningarna för häktade personer. Enligt kommittén måste målsättningen vara att alla häktade ges möjlighet att spendera åtminstone åtta timmar per dag utanför sin cell och i samband med det ges möjlighet att ägna sig åt meningsfulla aktiviteter (CPT/Inf [2016] 1 para. 53).

Enligt Kriminalvårdens bedömning måste häktet Visbys lokaler utökas för att det ska vara möjligt att erbjuda de intagna isoleringsbrytande aktiviteter. En sådan förändring kan dock inte ske så länge anstalten finns kvar i de nuvarande lokalerna. Enligt min mening är det mycket angeläget att Kriminalvården omedelbart vidtar de åtgärder som krävs för att häktet Visby ska få tillgång till mer ändamålsenliga lokaler. Detta är nödvändigt för att häktet ska kunna sköta sitt uppdrag som bl.a. består i att motverka att de häktade drabbas av negativa följder av frihetsberövandet (se 1 kap. 5 § häkteslagen [2010:611]). Ett första steg i denna process bör enligt min mening vara att stänga anstalten Visby.

Kriminalvården ska senast den 17 maj 2019 komma in med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av mitt uttalande.

Protokollet föranleder för närvarande i övrigt inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2018-12-14

Elisabeth Rynning